

**LES ESTRATÈGIES PÚBLIQUES PER AL FOMENT
DE LA COMPETITIVITAT INDUSTRIAL A BARCELONA**

AMADEU PETITBÓ

Economista. Vocal del Tribunal de Defensa de la Competència

SUMARI

- 1. Un nou context per al desenvolupament econòmic de la ciutat**
- 2. Politiques públiques per fomentar la competitivitat**
- 3. Els *clusters* territorials, element estratègic de referència**
- 4. Els costos del sòl i l'habitatge, factor de competitivitat de les empreses**

ABSTRACT

La creixent globalització i liberalització dels mercats imposa notables limitacions a la capacitat de les administracions públiques –i, en especial, de les locals– per incidir en l'evolució de les activitats econòmiques radicades als respectius territoris. Tanmateix, el sector públic pot retenir una important funció si, en comptes de voler intervenir el mercat a través de la concessió d'ajudes i privilegis, es preocupa per la millora de l'entorn local i la provisió d'infraestructures. Aquestes actuacions –com demostra l'experiència barcelonina– poden contribuir en augmentar, en gran manera, la competitivitat de les empreses industrials i del territori on radiquen. Ara bé, a l'hora de dissenyar-les cal tenir en compte de manera prioritària els condicionants i els efectes territorials. Així, l'afavoriment de l'emergència de *clusters* territorials d'activitats i la reducció dels costos del sòl i l'habitatge han de ser considerats –per les seves repercussions sobre la competitivitat– elements estratègics de les polítiques industrials locals.

La creciente globalización y liberalización de los mercados impone limitaciones notables a la capacidad de las administraciones públicas –y, en especial, de las locales– para incidir en la evolución de las actividades económicas en sus respectivos territorios. Sin embargo, el sector público puede retener una función importante si, en vez de querer intervenir en el mercado a través de la concesión de ayudas y privilegios, se preocupa por la mejora del entorno local y la provisión de infraestructuras. Este tipo de actuaciones –como demuestra la experiencia barcelonesa– puede contribuir a aumentar en gran manera la competitividad de las empresas industriales. Ahora bien, al diseñarlas hay que tener en cuenta de manera prioritaria los condicionantes y efectos territoriales de tales actuaciones. Así, el favorecer la emergencia de *clusters* territoriales de actividades y la reducción de los costos del suelo y la vivienda tienen que ser considerados –por sus repercusiones sobre la competitividad– elementos estratégicos de toda política industrial local.

La croissante globalisation et libéralisation des marchés impose de notables limitations à la capacité des administrations publiques –et particulièrement des administrations locales– pour répercuter dans l'évolution des activités économiques situées dans leurs respectifs territoires. Malgré tout, le secteur public peut avoir une importante fonction si, au lieu d'intervenir dans le marché à travers de la concession des aides et privilèges, il se préoccupe d'améliorer l'environnement local et la provision des infrastructures. Ce genre d'actuations –ainsi que prouve l'expérience barcelonaise– peut contribuer à augmenter de façon notoire la compétitivité des entreprises industrielles. Mais, au moment de les envisager, il faut tenir en compte de façon prioritaire les conditionnants et les effets territoriaux de telles actuations. Ainsi, favoriser l'émergence des *clusters* territoriaux des activités et réduire les coûts du sol et du logement doivent être considérés –étant donné leur répercussion sur la compétitivité– des éléments stratégiques de toute politique industrielle locale.

LES ESTRATÈGIES PÚBLIQUES PER AL FOMENT DE LA COMPETITIVITAT INDUSTRIAL A BARCELONA

En el programa de les jornades «La Barcelona industrial a debat» s'explicita clarament el nucli de la qüestió a examinar: «L'exigència de competitivitat a les empreses industrials, l'estructura econòmica a l'àrea de Barcelona i els propis factors locals de l'economia urbana de la ciutat condicionen la tipologia de la indústria que pot ubicar-se en aquests espais. Alhora, aquests tipus d'establiments industrials demanden un determinat disseny urbanístic d'aquests espais industrials». La present reflexió –forçosament breu– es fa, fonamentalment, des de la perspectiva del sector industrial i té un caràcter general. L'elecció no es deu a un intent de defugir l'anàlisi concreta, ans al realisme i el convenciment que cal situar els problemes dins el context on es plantegen.

1. Un nou context per al desenvolupament econòmic de la ciutat

Per començar, no s'ha d'oblidar que els avantatges competitiu depenen cada vegada més del que fan les empreses i del context on duen a terme la seva activitat. Els protagonistes són les empreses, però el paper d'acompanyament del sector públic és fonamental. Les infraestructures i la gestió pública tenen un impacte no negligible sobre els costos de les empreses. Tanmateix, aquest acompanyament ha canviat la seva naturalesa: els subsidis i els privilegis ja no constitueixen les normes de referència. La millora de l'entorn i de les infraestructures actua com acceleradora dels canvis en tant que els ajuts i els privilegis, en general, retarden el canvi.

En la situació actual no ha d'oblidar-se l'entorn. Ens trobem en un moment de frontera entre un passat caracteritzat per la certesa en relació al comportament de les principals variables econòmiques i de les relacions econòmiques internacionals i un futur la característica principal del qual és la incertesa: el canvi generacional, l'extensió paulatina dels mecanismes de mercat, l'evolució dels tipus d'interès, el futur d'Alemanya, Xina, els PECOS, les unions econòmiques, els resultats finals de l'EFTA, per citar tan sols alguns exemples, constitueixen algu-

nes referències que posen en relleu que la incertesa presideix el futur de les economies occidentals. Front d'aquesta incertesa, fins i tot els models econòmics perden part de la seva utilitat com a elements de referència en el procés de presa de decisions.

Aquesta situació té dues conseqüències: el realisme es reforça i l'especulació intel·lectual s'allunya dels plantejaments dels economistes sensats. La racionalitat global s'imposa als desitjos de controlar i dirigir el moviment de les variables econòmiques. Això s'explica com a conseqüència de la creixent interpenetració de les economies en un context progressivament globalitzat i liberalitzat i la gradual subordinació dels comportaments domèstics –i les creences que això genera– a la disciplina econòmica internacional.

En aquest nou context el marge de maniobra de les administracions públiques s'ha reduït progressivament. Les responsabilitats s'han desplaçat i s'han alterat les lleis que han regit els processos de (re)producció de les modernes economies de mercat desenvolupades. Tot va començar amb la crisi fiscal de l'Estat. D'aquest fet no se'n sotregen ni les experiències mercantils dels sindicats. Tot plegat pot completar-se amb la consideració de la globalització i la internacionalització dels mercats. Oblidar la nova situació suposa un risc elevat.

2. Polítiques públiques per fomentar la competitivitat

Davant d'aquesta situació, la pregunta que cal fer-se és la següent: què pot fer l'Ajuntament de Barcelona? Des d'una posició pesimista podria dir-se: no-res. Tanmateix aquesta resposta no seria realista. L'expansió econòmica d'un territori depèn, fonamentalment, de la seva economia urbana. Les administracions locals són portadores d'una important capacitat d'acció i de gestió. Ho demostraren durant l'anterior etapa de recessió econòmica. Ho ha demostrat l'Ajuntament de Barcelona en ocasió dels Jocs Olímpics. El que cal fer és, en primer

lloc, dissenyar uns objectius clars i assolibles i, en segon lloc, gestionar racionalment els seus recursos econòmics i humans. L'atracció d'activitat econòmica no ha de ser objecte de l'estratègia, ans el resultat de l'estratègia.

Aquest no és el moment de fer una anàlisi exhaustiva d'aquests problemes. Aquesta anàlisi ja fou realitzada en bona mesura en l'extens procés de discussió i elaboració del Pla Estratègic de Barcelona. Ara es tracta, tan sols, de donar algunes idees que permetin encetar un debat concret adreçat a realitzar propostes concretes.

L'objectiu fonamental consisteix ara a assegurar la continuïtat de les empreses i a atreure noves empreses (nacionals o estrangeres) permanents. Tanmateix, no s'ha d'oblidar que la competència entre empreses es complementa amb la competència entre administracions (i entre territoris) per atreure empreses. Cal tenir en compte que les nostres empreses han de fer front a costos inexistents per a les empreses d'altres països. Cal, doncs, que les administracions siguin competitives. Les ciutats han de ser generadores d'economies externes i de benestar. Han de contribuir, per tant, a reduir els costos mitjans de les empreses afavorint la seva competitivitat. La competitivitat s'afavoreix, sobretot, amb infraestructures econòmiques i socials (obres públiques, port, aeroport, telecomunicacions, fires, recerca, formació, valorització del medi ambient, sanitat, suport logístic a les PME, energia, etc.) que permetin externalitzar part dels costos de les empreses i mitjançant la millora de la capacitat de gestió de les administracions (menys càrregues fiscals, més facilitats i menys temps necessari per a la creació de noves empreses, capacitat de promoció de xarxes d'empreses), d'atracció (de seus d'empreses multinacionals o d'empreses de serveis avançats), d'interlocució (amb el govern central, els governs autonòmics o les autoritats comunitàries). La indústria i els serveis necessaris s'han d'integrar al territori, a la ciutat. Tot plegat exigeix una forta capacitat de lideratge. Barcelona compta amb aquesta capacitat de lideratge i, a més a més, amb la dimensió suficient com per ser atractiva per a les empreses.

3. Els clusters territorials, element estratègic de referència

No s'analitzaran les relacions entre el sector industrial i el sector de serveis ni el paper fonamental de les grans ciutats com a centres polaritzadors i impulsors dels serveis. L'anàlisi es referirà exclusivament al sector industrial. I, en aquest cas, l'anàlisi s'ha de referir necessàriament als *clusters* articulats en torn a un nombre reduït de sectors en el territori (a les grans ciutats o al seu voltant). No hi ha hagut una argumentació contrària als *clusters* com a element de referència. Tanmateix, tampoc no s'ha elaborat una estratègia industrial que prengui els *clusters* com a element de referència.

Els *clusters* generen noves activitats, es beneficien de les economies d'aglomeració (serveis conexas, concentració d'indústries i serveis) i, sovint, han de fer front a la manca de força de treball qualificada.

Atès que les empreses localitzades als *clusters* territorials disposen d'infraestructures, força de treball qualificada i una xarxa articulada de clients, competidors, subministradors, serveis... tenen avantatges en relació amb les empreses que resten al marge d'aquestes xarxes.

Hi ha arguments suficients per defensar que la noció de *cluster* pot servir com a punt de partida d'una reflexió que condueix a l'articulació d'una estratègia industrial. Amb aquest concepte com a element de referència, qüestions com la dimensió de les empreses assoleixen una importància secundària. Interessa el nucli dur de la indústria i les relacions cap amunt i cap avall que se'n deriven. No hi ha cap dubte respecte a la terciarització de la ciutat. Però la terciarització no exclou el manteniment de les empreses industrials. Aquestes calen perquè són més estables. I aquestes hi caben a la ciutat sempre i quan siguin respectuoses amb l'entorn. I si no hi caben, poden instal·lar-se prop de la ciutat. Si ho fan ja s'articularen amb les activitats genuïnes pròpies de les ciutats. El que s'ha de fer és crear les condicions sense

suplir el que ha de fer el mercat. Si les condicions creades són adequades, les empreses prendran les decisions que considerin més adients. Si no hi ha inversions voldrà dir que el que s'ha fet no és encertat. Si hi ha inversions, aquestes reflectiran l'encert de les decisions. El voluntarisme ja no és un instrument útil.

Les autoritats locals han de discutir amb les administracions autonòmiques i de l'Estat sobre el sentit de la política industrial i les seves connexions amb el territori. Hi ha elements per pensar que, en general, fins ara, la política territorial no ha tingut prou en compte la indústria, i la política industrial (i la política econòmica general) no ha tingut en compte el territori. Els *clusters* han de ser objecte d'atenció i de prioritat. I els *clusters* connecten indústria (i serveis) i territori. En conseqüència, una política moderna, coherent, ha de tenir en compte ambdós factors. Dir això no és dir res de nou. Tan sols és importar el que es detecta en altres països. Parlant de política industrial, els francesos s'han referit a un «nou art de seducció: l'atracció del territori».

4. Els costos del sòl i l'habitatge, factor de competitivitat de les empreses

Per acabar faré esment al cost de l'habitatge i del sòl. Aquesta qüestió, poc tractada, és fonamental per a la competitivitat de les empreses. Els costos de l'habitatge i del sòl són més alts a Espanya que als països competidors. Prenent l'any 1985 com a base 100, l'any 1992 els preus mitjans del habitatges a Espanya assoliren l'índex 235. Els índexs corresponents a d'altres països foren: Alemanya: 139; Regne Unit: 189; Dinamarca: 96; Holanda: 139; Irlanda: 138. Aquest fet grava els costos de les empreses per dues vies:

en primer lloc, perquè incrementa el capital necessari per iniciar les activitats; en segon lloc, perquè pressiona a l'alça els salaris dels treballadors. Com indica J. M. Naredo, mentre que l'any 1984 amb un salari mig de 5-6 anys de treball es podia comprar un pis de 80-100 m² en el centre de Madrid, l'any 1989 era necessari un salari de 10-13 anys.

Una disminució dels costos del sòl i de l'habitatge fins a situar-los als nivells de la mitjana europea reduiria el capital necessari de les empreses, incrementaria la seva rendibilitat i faria factible reduir el salari nominal augmentant el salari real, la capacitat de consum dels treballadors. Ara es produeix un desplaçament de renda de les activitats industrials (i terciàries), dels treballadors i de la pròpia Administració vers els propietaris de sòl i d'habitatges i instal·lacions en detriment de les activitats productives. Una correcció d'aquest fenomen contribuiria a reduir les diferències de competitivitat –com ho ha fet la reducció dels tipus d'interès, la devaluació de la pesseta o com ho farà la liberalització del mercat de treball– entre les nostres empreses i les empreses de fora.

En resum, cal doncs prendre en consideració que les noves circumstàncies han modificat substancialment les estratègies empresarials. És necessari, per tant, estimular el creixement endogen contribuint a potenciar una ciutat eficient i d'eficiència. Aquesta ciutat ha de contribuir a promoure el creixement de les empreses i de l'ocupació mitjançant l'esperonament de pols de competitivitat. Aconseguir aquest objectiu exigeix l'elaboració d'un programa internacional i assolible així com la col·laboració de totes les administracions i els agents socials. La tasca no és senzilla, però el futur depèn del seu èxit.